

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

doi: <https://dx.doi.org/10.22067/jgrd.2023.76229.1140>

مقاله پژوهشی-مطالعه موردی

نقش توسعه گردشگری در تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستای زیارت، شهرستان گرگان)^۱

فهیمة رضایی (دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران)

rfahime41@gmail.com

علیرضا خواجه شاهکوهی (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران، نویسنده مسئول)

shahkoohi@gu.ac.ir

بهمن صحنه (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران)

b.sahneh@gu.ac.ir

صص ۲۵۶ - ۲۲۷

چکیده

گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند نقشی تأثیرگذار در همه ابعاد روستاها ایفا کند که شامل ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان، تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی و تغییرات کالبدی-فضایی در روستاها می‌شود. یکی از اثرات گردشگری در روستاها، تحولات کالبدی است. هدف این پژوهش، بررسی نقش گردشگری بر تحولات کالبدی روستای مورد مطالعه بود. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی بود. سرپرست‌های خانوار ساکن در روستای زیارت جامعه آماری تحقیق را تشکیل دادند و ۲۵۳ سرپرست خانوار ساکن روستای زیارت به‌عنوان حجم نمونه با فرمول کوکران تعیین شدند. از سه شاخص ساخت‌وساز، تغییر کاربری اراضی و رضایتمندی کالبدی در قالب طیف لیکرت استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌های

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «نقش توسعه گردشگری بر دگردیسی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستای زیارت، شهرستان گرگان) است.

جمع‌آوری شده با نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد. نتایج نشان داد، تغییرات کالبدی صورت گرفته ناشی از توسعه گردشگری در روستای مورد مطالعه باعث افزایش بی‌رویه ساخت و ساز خانه‌های دوم و ویلا، گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری، تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی، افزایش قیمت زمین و تخریب زمین‌های کشاورزی به طور گسترده شده است. همچنین بی‌توجهی به بافت روستا و فضاهای مورد نیاز یک خانواده روستایی شامل فضایی برای نگهداری دام و انبار محصولات کشاورزی و گرایش به چند طبقه‌سازی در ساخت و سازهای جدید نارضایتی ساکنان روستایی را به همراه داشته است. آزمون‌ها در سطح ۹۹ درصد معنادار بود. به منظور کاهش پیامدهای منفی توسعه گردشگری، توجه بیش از پیش مدیران و دستگاه‌های نظارتی و برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری لازم و ضروری است.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، گردشگری روستایی، سکونتگاه‌های روستایی، شهرستان گرگان.

۱. مقدمه

در نیم‌قرن اخیر، گردشگری یکی از کارآمدترین مؤلفه‌ها برای بازسازی و توسعه اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی و قلمروها غیرشهری در نظر گرفته شده است؛ به طوری که در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی و روستاهایی که با کاهش فعالیت کشاورزی سنتی روبه‌رو شده‌اند، گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (نظریان، زال‌نژاد و میرزائزاد، ۱۳۹۴، ص. ۱۳۸). توسعه گردشگری در مناطق روستایی می‌تواند تأثیرات متفاوت و متعددی بر بخش‌های مختلف روستا داشته باشد. بخش مهمی از تأثیرات توسعه گردشگری در یک منطقه، بر ویژگی‌های کالبدی-فیزیکی روستاست. برنامه‌ریزی کالبدی به منظور شناسایی عوامل و شاخص‌های کالبدی روستا و تأثیرات پدیده‌های مختلف بر این بخش ارائه می‌شود. در ارتباط با توسعه روستاها با نگرشی عمقی باید به این موضوع توجه شود که در رویکرد توسعه پایدار برنامه‌ریزی نیازمند ارائه تصویری چندبعدی از فضای مورد مطالعه است. پیوند ابعاد پایداری، به ویژه پایداری اجتماعی، نهادی، اقتصادی و محیطی مسئله‌ای بسیار مهم در برنامه‌ریزی توسعه پایدار مناطق روستایی است و

اصولاً کالبد سکونتگاه‌های روستایی بستری برای عملکرد اقتصادی و اجتماعی آن‌ها محسوب می‌شود؛ بنابراین ساماندهی کالبدی، نخستین گام به منظور ارتقای عملکرد سکونتگاه‌هاست (بدری، اکبریان رونیزی و قصابی، ۱۳۹۲، ص. ۲۵۶).

روستاهاى گردشگرپذیر مقاصدى هستند که ویژگی‌های متمایزی را به نمایش می‌گذارند. بی‌شک، گردشگری و توسعه آن موجب بروز اثرات کالبدی خواهد شد که این اثرات همیشه منفی نیست. توسعه زیرساخت‌های گردشگری، تسهیلات و جاذبه‌ها، محیط طبیعی را دستخوش تغییر می‌کند که حضور گردشگران و فعالیت‌های آن‌ها در مقصد، اثرات مثبت و مستمری هم در محیط طبیعی و هم در محیط انسان ساخت دارد (تفلر و شارپلی^۱، ۱۳۹۱، ص. ۳۰۴). گردشگری روستایی از جنبه کالبدی معمولاً پیامدهای متفاوت دارد که نتایج مثبت شامل بهبود و توسعه زیرساخت‌ها، مقاوم‌سازی مساکن، حفظ بافت و الگوی اولیه روستا، استفاده از مواد و مصالح موجود در روستا برای ساخت‌وساز، حفظ الگوی معماری بومی- سنتی و تولید محصولات کشاورزی برای عرضه به گردشگران دارد؛ همچنین نتایج منفی شامل فرسودگی راه‌ها و شبکه‌های ارتباطی به دلیل تردد زیاد، تخریب آثار و بناهای تاریخی، تغییر و جابه‌جایی بافت سکونتگاه‌ها، استفاده نشدن از مواد و مصالح بومی، تغییر در شیوه ساخت‌وساز، تغییر کاربری زمین و رشد و ازدحام جمعیت دارد. بدیهی است، میزان بهره‌مندی از نتایج مثبت گردشگری روستایی به مدیریت اعمال‌شده و رفتار مردم بومی و گردشگران بستگی دارد؛ به همین دلیل نیز پیامد گردشگری در یک پدیده خاص مثل اماکن باستانی و تاریخی ممکن است متفاوت باشد و ضمن اینکه می‌تواند به احیا و حفاظت آن‌ها کمک کند، می‌تواند عاملی برای تخریب آن‌ها نیز باشد (جعفری، ۱۳۹۵، ص. ۱۹۴).

روستای زیارت از توابع شهرستان گرگان، یکی از شناخته‌شده‌ترین تفرجگاه‌های روستایی در استان گلستان به شمار می‌رود. روستای زیارت به‌علت هوای نسبتاً خشک و خنک بازدیدکنندگان بسیار زیادی دارد و در سال‌های اخیر به‌سرعت رو به گسترش بوده است. ورود گردشگران از شهر به روستا، با ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهای متفاوت از جامعه محلی می‌تواند موجب ایجاد تغییراتی در ساختارهای جامعه روستایی شود. با توجه به حضور

1. Telfer & Sharply

گردشگران و نقش گردشگری در روستای مورد مطالعه، سکونتگاه‌های روستایی واقع در محور مذکور دستخوش تحولاتی از جمله ساخت‌وساز ویلا، تغییر کاربری اراضی و افزایش قیمت زمین، افزایش تعداد طبقات و توجه نکردن به فضاهای مورد نیاز خانوار روستایی در ساختمان‌ها شده‌اند؛ در صورتی که گردشگری در روستاهایی باعث موفقیت و پیشرفت می‌شود که جامعه میزبان فرهنگ، هویت و سنت‌های خویش را حفظ کند و کاربری اراضی کشاورزی به لحاظ کمیت و کیفیت باقی بماند؛ بنابراین در مطالعه حاضر سعی بر آن است نقشی بررسی شود که گردشگری در کالبدی سکونتگاه‌های روستایی واقع در روستای زیارت داشته است.

۲. پیشینه تحقیق

واژه «گردشگری» نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله‌ای به نام «اسپورتینگ» به کار رفت. در آن زمان، این واژه به معنای «مسافرت» به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار رفت (محلای، ۱۳۸۰). گردشگری، فعالیتی اجتماعی شامل رفتار انسانی، استفاده از منابع، تعامل با دیگران، اقتصاد و محیط است (هولدن^۲، ۲۰۱۶). توجه به موضوع گردشگری روستایی، از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی مدنظر کشاورزان قرار گرفت (قادری، ۱۳۸۲، ص. ۱۲۶). گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که با بسیاری از الگوهای دیگر گردشگری پیوند دارد، ولی وجه مشخصه آن، استقرار در نواحی روستایی است. نمونه‌های زیادی از انجام فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی وجود دارد؛ از جمله فعالیت‌های مبتنی بر طبیعت، جشنواره‌ها، وقایع میراث، جاذبه‌های مبتنی بر جامعه بومی، گردشگری کشاورزی، نمایشگاه‌های هنری و صنایع دستی (رضوانی، ۱۳۸۷، صص. ۲۵-۲۶). هدف گردشگری روستایی را می‌توان در دو بعد مدنظر قرار داد که هدف نهایی هر دو نوع نگرش، حل معضلات و مشکلات سکونتگاه‌های روستایی است: الف. پاسخگویی به تقاضای روزافزون جمعیت شهری برای گذران اوقات فراغت و تفریح در سکونتگاه‌های روستایی و ب. توسعه خود در سکونتگاه‌های روستایی. در دیدگاهی دیگر به گردشگری

روستایی، این نوع گردشگری دو هدف را دنبال می‌کند (خاتون‌آبادی و راست‌قلم، ۱۳۹۰، ص. ۷): ۱. گردشگری روستایی به عنوان مکمل فعالیت‌های روستایی و ۲. متحول‌سازی نواحی روستایی کمتر توسعه یافته (حاجی‌نژاد، پایدار، باقری و عبدی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱۵). گردشگری روستایی به عنوان فلسفه‌ای برای توسعه روستایی مطرح شده است که این جنبه دارای سه دیدگاه مهم است: یک نگرش گردشگری به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی است که انعکاس‌دهنده ویژگی محیط روستایی است؛ نگرش دیگر گردشگری را به عنوان ابزار و سیاستی برای بازساخت اقتصاد روستایی می‌شناسد؛ برخی نیز گردشگری را سیاست و ابزاری برای توسعه روستایی پایدار قلمداد کرده‌اند (لنیا، ۱۹۹۴).

در زمینه گردشگری روستایی و نقش آن در کالبد روستاها تحقیقات متعددی در داخل و خارج انجام شده است که در ادامه نتایج تعدادی از این تحقیقات بررسی می‌شود؛ حاتمی خانقاهی، وزیری و تقی‌زاده هیر (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی آثار کالبدی شکل‌گیری خانه‌های دوم بر منطقه گردشگری سرعین از دیدگاه ذی‌نفعان» به این نتیجه دست یافتند که هر سه گروه ذی‌نفعان (گردشگران، جامعه محلی و متصدیان گردشگری) با بهبود شرایط کالبدی به طور کلی موافق هستند. در بررسی ریزفاکتورهای ارائه شده، عواملی چون افزایش امکانات و خدمات، بهبود امکانات اداری، ایجاد ساختمان‌هایی با مصالح جدید، بهبود راه‌های ارتباطی، توجه بیشتر مدیران به توسعه و عمران، تسریع در پروژه‌های عمرانی به واسطه کمک مالی گردشگران، فراهم کردن زمینه‌های توسعه در منطقه در درازمدت و... از جمله اثرات مثبت کالبدی حاصل از حضور خانه‌های دوم هستند. از طرفی اثرات منفی همچون افزایش هزینه‌های ساخت، ایجاد سبک معماری متفاوت با سبک معماری منطقه نیز از منظر ذی‌نفعان مطرح شده است. رحمانی فضلی، سجادی و صدیقی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «نقش گردشگری خانه‌های دوم در تشدید فرایند کالایی شدن فضا (مطالعه موردی: عرصه‌های روستایی شهرستان محمودآباد» به این نتیجه رسیدند که در بعد اقتصادی، افزایش قیمت زمین و مسکن، افزایش قیمت اجاره‌خانه‌ها و کاهش قدرت خرید جوانان، در بعد اجتماعی-فرهنگی، احساس خصوصی شدن روستاها، گسترش کالاهای لوکس و فرهنگ مصرف‌گرایی

در روستاها و بهبود و افزایش رضایت از زیرساخت‌ها و امکانات، در بعد محیطی، تخریب اراضی جنگلی، تشدید تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی، کاهش تعداد قطعات زمین‌های کشاورزی و نوسازی خانه‌های روستایی از مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند در مجموع در تشدید فرایند کالایی شدن فضای روستایی شهرستان محمودآباد نقش مهمی را ایفا کنند. قدیری معصوم، لنگرودی و مهمربویا (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی (موردپژوهش: دهستان بیرون‌بشم بخش کلاردشت» به این نتیجه رسیدند که بین توسعه گردشگری و تغییر در بعد کالبدی دهستان کلاردشت شرقی رابطه بسیار معنادار، مستقیم و مثبتی وجود دارد و همچنین توسعه گردشگری موجب تغییرات مثبت و منفی متفاوتی در بعد کالبدی روستاهای مورد مطالعه شده است. در شناسایی اثرپذیرترین شاخص‌ها از توسعه گردشگری مشخص شد، از نظر گروه مردم محلی، شاخص سبک معماری و از نظر گروه متخصصان، شاخص تغییرات محیطی بیشترین مقدار تبیین را انجام می‌دهند. گئو و سان^۴ (۲۰۱۶) در تحقیقی با عنوان «برنامه‌ریزی توسعه و مدیریت گردشگری در روستا باستانی دنگجیان در چین» گزارش کردند که گردشگری در روستاهای چین سبب بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم محلی شده، ولی در مقابل مشکلات زیست‌محیطی را افزایش داده است. ایونلا، کانستنتین و دوگرا^۵ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «مزایا و محدودیت‌های حمایت از فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی» به این نتیجه رسیدند که گردشگری به‌تنهایی استراتژی مناسبی برای توسعه مناطق روستایی رومانی است. رویکرد مذکور حمایت محدود از مناطق روستایی را به‌منظور تشویق فعالیت‌های فرهنگی، بازسازی معماری، ارزش‌گذاری چشم‌انداز طبیعی و گردشگری روستایی پیشنهاد می‌کند. آن‌ها اشاره کردند، گردشگری با داشتن تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم، تبادلات مهم خارجی سرمایه‌گذاری را جذب کرده و اقتصاد محلی را تحریک می‌کند. درعین حال، باید به اثرات فعالیت‌های گردشگران بر جوامع روستایی، بسیار توجه شود. همچنین توسعه گردشگری باید به‌طور استراتژیک برنامه‌ریزی شود و اثرات منفی آن بر طبیعت و محیط اجتماعی-فرهنگی مناطق

4. Guo & Sun

5. Ionela, Constantin & Dogaru

گردشگری محدود شود. اکچ، هاگری و جورج (۲۰۱۲) در مقاله ای با عنوان «گردشگری روستایی جایگزینی برای توسعه پایدار لوآندا، کنیا» به این نتیجه رسیدند که گردشگری به توسعه کشاورزی و تجارات در توسعه روستایی منجر شده و مکملی برای فعالیت های اقتصادی-اجتماعی و کاهش مهاجرت در منطقه مورد مطالعه شده است. دانگ، یو و لیو (۲۰۰۸) در مقاله ای با عنوان «اثر توسعه گردشگری بر تغییر پوشش اراضی در نواحی لاگای کشور چین» توسعه گردشگری را باعث تغییر کاربری اراضی این منطقه دانسته‌اند که در نتیجه آن، مساحت اراضی زراعی و باغی به طور سالانه کاهش داشته و مساحت اراضی مسکونی و جنگلی افزایش داشته است.

مروری بر پژوهش های داخلی و خارجی در زمینه گردشگری نشان می دهد، حضور گردشگران در روستا از یک طرف باعث آثار مثبت و فرصت های جدید شده و از طرف دیگر آثاری منفی بر سکونتگاه های روستایی داشته است. تحقیق حاضر با نگاهی به تحقیقات پیشین سعی دارد، نقش گردشگری در کالبد سکونتگاه های روستایی را بررسی کند و علاوه بر موارد گفته شده، رضایتمندی ساکنان روستا از تحولات کالبدی صورت گرفته از گردشگری در سکونتگاه های روستایی از جمله توجه به فضاهای مورد نیاز خانوارهای روستایی در ساخت وسازها، گرایش به چندطبقه سازی و مبلمان روستایی را مطالعه کند و رضایت روستاییان را از تحولاتی بررسی کند که در کالبد روستا روی داده است.

۳. روش شناسی تحقیق

روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و گردآوری اطلاعات با دو روش کتابخانه ای و میدانی (پرسشنامه محقق ساخته) بود. جامعه آماری پژوهش سرپرست های خانوار روستای زیارت شهرستان گرگان به تعداد ۷۳۴ بودند که برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد و ۲۵۳ پرسشنامه در قالب طیف لیکرت تکمیل شد. روایی محتوایی پرسشنامه ها براساس تأیید متخصصان و اساتید تعیین و پایایی با ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر با ۰/۸۹ یود. داده های جمع آوری شده با استفاده از آزمون های فریدمن، کای اسکوتر، ویلکاکسون، فای کرامر و مک نمار در محیط نرم افزاری SPSS تجزیه و تحلیل شدند. برای

تهیه نقشه از نرم‌افزار ArcGIS بهره گرفته شد. در سال‌های اخیر، توسعه امکانات خدماتی و رفاهی در روستای زیارت باعث افزایش تعداد گردشگران و همچنین موجب توسعه و گسترش گردشگری روستای زیارت شده است. قبل از توسعه امکانات و خدمات در این روستا، گردشگری زیاد بود اما اکنون با وجود خدمات رفاهی و دسترسی مناسب، تعداد گردشگران چندین برابر شده است.

جدول ۱. شاخص و متغیرهای تحقیق

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

متغیرها	شاخص
<p>گسترش زیرساخت اساسی روستا</p> <p>گسترش امکانات و خدمات آموزشی</p> <p>بهبود معابر روستا</p> <p>بهبود شبکه حمل و نقل</p> <p>افزایش بازار</p> <p>فروشگاه اغذیه</p>	<p>افزایش ساخت‌وساز خانه‌های دوم</p> <p>گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری</p> <p>توسعه امکانات درمانی روستا</p> <p>افزایش مشاغل خدماتی</p> <p>فروشگاه مصالح ساختمانی</p> <p>افزایش بنگاه</p>
<p>تغییر کاربری اراضی زراعی به تجاری</p> <p>تخریب زمین‌های کشاورزی</p> <p>تخریب رودخانه‌ها</p> <p>کاهش محصولات باغی</p> <p>کاهش محصولات کشاورزی</p> <p>آلودگی زیست محیطی</p> <p>افزایش قیمت مسکن</p>	<p>تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی</p> <p>تغییر کاربری مسکونی به تجاری</p> <p>تخریب جنگل‌ها</p> <p>تخریب پوشش گیاهی و جانوری</p> <p>فرسایش خاک</p> <p>افزایش قیمت زمین</p>
<p>فضایی برای نگهداری دام</p> <p>توجه به حریم معابر</p> <p>زیباسازی معابر</p> <p>میلان روستایی</p> <p>رضایتمندی از شبکه دفع</p> <p>فاضلاب و آب‌های سطحی</p> <p>کیفیت ساختمان</p>	<p>رضایتمندی از افزایش طبقات</p> <p>رضایتمندی بیمه مسکن</p> <p>رضایت از تغییر کالبد طبیعی</p> <p>روستا به مدرن سازی</p> <p>بهداشت و پاکیزگی روستا</p> <p>نور و روشنایی</p> <p>ایمنی ساختمان‌ها</p>

متغیرها	شاخص
نوسازی مسکن امنیت و آرامش در فضای مسکونی منظر روستا نوع معماری	نوع مصالح فضاهای مورد نیاز افراد خانواده فرم و غالب مسکن با فعالیت روستاییان متراژ و زیربنا موقعیت قرارگیری ساختمان‌ها

جدول ۲. تعداد خانوار و روستای مورد مطالعه

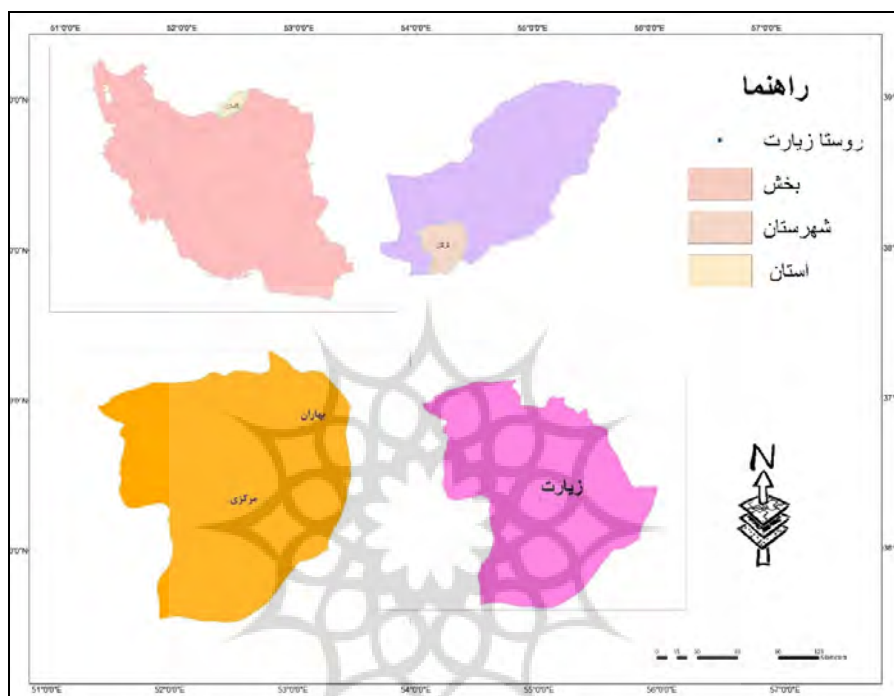
مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

شهرستان	روستا	خانوار	پرسشنامه
گرگان	زیارت	۷۳۴	۲۵۳

۳.۱. محدوده مورد مطالعه

روستای زیارت یکی از روستاهای بخش مرکزی شهرستان گرگان است. این روستا در دهستان استرآباد جنوبی قرار دارد که در جنوب شهر گرگان و در فاصله ۷ کیلومتری جنوب نهارخوران واقع شده است. روستای زیارت در قسمت انتهایی ادامه جاده گرگان-نهارخوران و در بن بست ارتباطی قرار دارد. به لحاظ موقعیت مطلق جغرافیایی، این روستا در محدوده‌ای با مختصات بین ۳۶ درجه و ۲۸ دقیقه و ۳۸ ثانیه عرض شمالی و ۵۴ درجه و ۲۸ دقیقه و ۳۸ ثانیه طول شرقی قرار گرفته است. ارتفاع متوسط روستا از سطح دریا از ۸۰۰ تا ۱۳۰۰ متر متغیر است. براساس تقسیمات اداری و کشوری، این شهرستان از دو بخش (مرکزی و بهاران) و پنج دهستان تشکیل شده است. تعداد گردشگران در سال‌های اخیر ۵۰۰۰۰ نفر گزارش شده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). آب و هوای روستای زیارت، معتدل و مرطوب است و این امر مهم‌ترین عامل رشد و توسعه گردشگری در این روستاست که گردشگری را در این منطقه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اصلی توسعه اقتصادی مطرح کرده است. هر سال تعداد زیادی گردشگر به دلیل وجود اقلیم و جاذبه‌های فرهنگی (صنایع دستی،

آداب و رسوم، انواع غذاها و... و جاذبه‌های طبیعی (آبشار و چشمه آبگرم و...) وارد روستای زیارت می‌شوند.

شکل ۱. موقعیت محدوده روستای مورد مطالعه

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

۴. مبانی نظری تحقیق

توسعه گردشگری روستایی به عنوان بخشی ارزشمند و رشدیابنده در زمینه رهیافت اقتصادی مطرح است و در زمینه سرمایه‌گذاری با توجه به دسترس بودن منابع و کم بودن قیمت‌ها و کوچک بودن طرح‌ها در مقایسه با دیگر طرح‌های گردشگری خطرها و هزینه‌های کمتری دارد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۲). گردشگری روستایی که رشد سریع تقاضا برای آن از سال ۱۹۴۵ آغاز شد، شکلی از فعالیت اقتصادی گردشگری است که پیرامون شهرها و نقاط دارای شکل و بافت روستایی انجام می‌گیرد (شهبان، ۱۳۸۳، ص. ۳۰). گردشگری روستایی

به همه فعالیت‌ها و خدماتی گفته می‌شود که کشاورزان و مردم و دولت‌ها برای تفریح و استراحت گردشگران و همچنین جذب آن‌ها در نواحی روستایی ارائه می‌کنند (رضوانی، ۱۳۸۷). برخی نیز گردشگری روستایی را نوعی فعالیت در مناطق تفریحی-تجاری در روستا می‌دانند که خدماتی را برای گردشگران عرضه می‌کند (کامپبل، ۱۹۹۹، ص. ۱۲۰). توسعه گردشگری به زیرساخت‌های مناسب از جمله توسعه شبکه‌های ارتباطی، آب، برق و... نیاز دارد؛ بنابراین برنامه‌ریزی برای گردشگری موجب رشد و توسعه سکونتگاه‌های روستایی و منتفع شدن روستاییان از این زیرساخت می‌شود و علاوه بر اینکه زمینه‌های اشتغال پاره‌وقت و فصلی را فراهم می‌کند، می‌تواند موجب رونق تولید و فعالیت‌های اقتصادی در روستا و در نهایت، توسعه روستا نیز شود؛ به عبارت دیگر، با برنامه‌ریزی مناسب و منطبق با شرایط می‌توان از این راهبرد برای ثبات اقتصادی و جمعیتی روستاها استفاده کرد (کوساک، ۱۹۹۸). بدون شک عوامل متعددی در توسعه گردشگری نقش دارند که ارتباط و تعامل بین آن‌ها سبب توسعه گردشگری می‌شود، ولی سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارت‌اند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های منطقه (الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵، ص. ۱۳۸). مروری بر ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری نشان می‌دهد، تاکنون چهار رویکرد عمده به برنامه‌ریزی بخش گردشگری وجود داشته است: نخست، دیدگاه رشدگرا که گردشگری را ابزاری برای بهبود شاخص‌های اقتصادی می‌داند؛ دوم، رویکرد فیزیکی-فضایی که گردشگری را پدیده‌ای فضایی و منبع مورد استفاده در ساماندهی فضاها می‌داند و مطالعه می‌کند؛ سوم، دیدگاه اجتماعی که گردشگری را برای شکوفایی بهبود شرایط زیستی جوامع مفید می‌داند؛ چهارم، رویکرد توسعه پایدار که گردشگری را به مثابه ابزاری توانمند در راستای اجرای سیاست‌های توسعه پایدار بررسی و تحلیل می‌کند و رویکرد جدیدی به شمار می‌رود (تولایی، ریاحی، افراخته و شهبانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۰۵).

گردشگری روستایی را می‌توان گونه‌های مختلف گردشگری همراه با انواع فعالیت‌ها در عرصه‌های روستایی دانست که با توجه به نوع مدیریت و فعالیت پیامدهای مثبت و منفی را

6. Campbell

7. Kossack

در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی در نواحی روستایی بر جای گذارد. امروزه یکی از عوامل تأثیرگذار در تغییرات الگوی مسکن، توسعه فعالیت های گردشگری در عرصه‌های روستایی است که با ورود شهرنشینان به روستاها و ورود الگوهای شهری در روستا از جمله ساخت خانه‌های مدرن، دگرگونی خانه‌های روستایی را که در راستای نیازهای متفاوت روستاییان ساخته می‌شد، در پی داشته است؛ به طوری که امروزه بیشتر خانه‌های روستایی علاوه بر توسعه ساخت‌وساز غیرمتعارف با جامعه روستایی و هزینه گزاف، فقط جنبه استراحتگاهی پیدا کرده‌اند و این شیوه ساخت‌وساز نه تنها با میزان درآمد بیشتر روستاییان همخوانی ندارد، بلکه از نظر کارکردهای اقتصادی نیز با فعالیت‌های آنان همخوانی ندارد. تحول پیوسته مسکن روستایی همچون هر پدیده دیگر روندی اجتناب‌ناپذیر دارد، اما در سال‌های اخیر این تحولات متناسب با ساختار فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی جوامع نبوده و اغلب متأثر از عوامل بیرونی بوده است؛ در نتیجه سکونتگاه‌های روستایی که مجموعه‌ای همگن و متشکل از هویت کالبدی خاص هر روستا بوده‌اند، متحول شده‌اند که این امر نیز دگرگونی در شیوه زیست و نظام تولیدی را به همراه داشته است (یعقوبی، قرشی میناآباد و مولایی هشتجین، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۰). شاخص‌هایی را که می‌توانند با مسکن روستایی در ارزیابی تغییرات کالبدی نقش داشته باشند، می‌توان مواردی چون الگوی ساخت‌وسازها، الگوی مسکن، میزان بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن، تراکم خانوارها و... ذکر کرد. شبکه معابر بخشی از بافت و کالبد روستاها به شمار می‌رود. واحدهای همسایگی، معابر و بافت فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی، سیمای بومی خانه‌های روستایی و... بخشی از ویژگی‌های کالبدی روستاها در این بخش است. سهولت رفت و آمد و کیفیت معابر، نحوه دسترسی به معابر، تغییرات سلسله‌مراتب معابر و... در ارزیابی کالبدی معابر مؤثر است. همچنین در حوزه تغییرات کاربری اراضی، نحوه توزیع خدمات، شناخت بافت‌های تاریخی و فرهنگی، انتخاب مناسب برای توسعه روستاها، کیفیت دسترسی به خدمات و مکان‌یابی مناسب خدمات از شاخص‌های مهم برای ارزیابی هستند (عنابستانی و اکبری، ۱۳۹۱، ص. ۹۷). از دیگر اثرات کالبدی، اثر بر بخش کشاورزی است. هرمانس در مطالعاتش بر روستایی در کمبرلیس اسپانیا به این نتیجه رسید که بیشتر اراضی مدنظر بخش گردشگری نزدیک دریا و به لحاظ کشاورزی

فاقد ارزش بودند. در واقع، این فرصت کشاورزان را قادر کرد تا از درآمد یا عواید فروش زمین کم ارزش برای خرید زمین با کیفیت بالاتر و همچنین برای سرمایه‌گذاری در آبیاری و نهاده‌های اضافی کارآمد به منظور افزایش تولیدات کل کشاورزی استفاده کنند (هرمانس^۸، ۱۹۸۱، ص. ۸).

۴. ۱. دیدگاه‌ها و نظریه‌های گردشگری

به‌طور کلی گردشگری در قالب نظریه‌های متفاوتی تبیین‌شدنی است.

۴. ۱. ۱. دیدگاه موافقان

این دیدگاه حمایتی به توسعه هرچه بیشتر تأسیسات و امکانات، جلب جهانگرد و گردشگر اهمیت می‌دهد و می‌کوشد مشکلات اقتصادی جامعه را کاهش دهد. در این دیدگاه، دولت نباید در امور اجرایی توسعه جهانگردی دخالت کند؛ بلکه نقش تصویب و اتخاذ سیاست و قوانین است که از توسعه گردشگری حمایت می‌کند. این دیدگاه در دهه ۶۰ میلادی در غرب طرفداران بسیاری داشت (موسوی، ویسیان، حمیدی و اکبری، ۱۳۹۴، ص. ۲۲).

۴. ۱. ۲. دیدگاه مخالفان

در مقابل نظریه‌های موافقان که توسعه گردشگری را امری مثبت می‌دانند، عده‌ای به آثار منفی گردشگری عقیده دارند. در این دیدگاه، گردشگری به فرهنگ‌زدایی و کالایی شدن فرهنگ، افزایش میزان جرایم و ناهنجاری‌ها و تنزل ارزش‌ها می‌انجامد. طرفداران این دیدگاه معتقدند که طرح‌ها و برنامه‌های گردشگری همه داشته‌های جامعه را در خدمت پول و درآمد ارزی قرار می‌دهد و این درآمد به بهای گزاف به دست می‌آید (امان‌پور، محمدی و ناصر، ۱۳۹۲، ص. ۲۰۷).

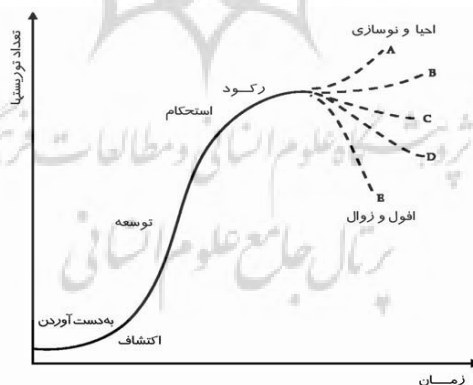
۴. ۱. ۳. دیدگاه توسعه تطبیقی گردشگری

ایده این گروه، نتیجه مناظرات دو گروه مذکور است که با تلفیق بیانیه‌های موافق و مخالف نوعی توسعه گردشگری بر مبنای پاسخ‌گویی به ارزش‌های اقتصادی مردم، منابع مصنوعی و

طبیعی آن‌ها پیشنهاد کردند. گردشگری شهری و روستایی، همساز و کنترل‌پذیر، زیست‌محیطی، فرهنگی و... گزینه‌های پیشنهادی آن‌هاست و بر استفاده منابع محلی، سهولت مدیریت، تعامل مهمان و میزبان و در نظر گرفتن منافع هر دو گروه تأکید دارند. این دیدگاه در دهه ۸۰ میلادی مطرح شد و دولت‌ها کوشیدند با اتخاذ سیاست‌های مناسب گردشگری برای کشور خود نوعی سازگاری میان مصالح جمعی و توسعه گردشگری به کار برند و به جای محدود کردن، توسعه را با منافع ملی هماهنگ کنند (موسوی، ویسیان، حمیدی و اکبری، ۱۳۹۴، ص. ۲۲).

۴.۲. روند توسعه گردشگری (نظریه چرخه عمر باتلر)

چرخه عمر باتلر شامل هفت مرحله اکتشاف، مشارکت، توسعه، تثبیت، رکود، نزول و احیا است. براساس این نظریه، هر نقطه گردشگری ابتدا با تعداد کم گردشگر و نبود زیرساخت‌های مناسب مواجه است. سپس هم‌زمان با توسعه زیرساخت‌ها و افزایش گردشگر مواجه می‌شود، تا جایی که به علت اشباع، به مرحله رکود و نزول می‌رسد. سپس با اجرایی و عملیاتی کردن برنامه‌های جدید و جایگزینی جاذبه‌های جدید، احیا می‌شود (واندانا، جرج و دونالد، ۲۰۰۹، ص. ۶۵).

شکل ۲. نمودار نظریه چرخه عمر باتلر

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

همچنین براساس روند توسعه گردشگری، داکسی^{۱۰} شاخص رنجشی را تعریف کرده است که عبارت است از:

- خشنودی: حضور دیدارکنندگان مطلوب است و برنامه‌ریزی کمی وجود دارد؛
- بی تفاوتی: به دیدارکنندگان کم توجهی می‌شود و روابط، بیشتر حالت رسمی پیدا می‌کند؛
- رنجش: گردشگری به اشباع نزدیک می‌شود و مردم محلی درباره آن دچار تردید و بدگمانی شده‌اند؛
- خصومت: اصطلاح آزرده‌گی و رنجش در اینجا کامل می‌شود و برنامه‌ریزی جنبه درمانی پیدا می‌کند، اما ترفیعات به منظور جبران شهرت رو به افول تفریحگاه، افزایش می‌یابد (میسون، ۱۳۸۷، ص. ۳۹).

۵. یافته‌های تحقیق

۵.۱. مشخصات فردی پاسخگویان

در این تحقیق، ۲۵۳ از سرپرست خانوار روستایی ساکن در روستای زیارت پرشگری شد که طبق نتایج، ۲۴۵ نفر از پاسخگویان مرد و ۸ نفر زن بودند. براساس وضعیت تأهل، ۲۴۳ نفر متأهل و ۱۰ نفر مجرد بودند. براساس سطح تحصیلات، ۱۵ نفر بی‌سواد، ۳۲ نفر ابتدایی، ۶۲ نفر دیپلم، ۱۲۴ نفر لیسانس، ۱۲ نفر فوق لیسانس و ۸ نفر فوق لیسانس و بالاتر بودند. طبق وضعیت سنی، در گروه‌های سنی ۳۰-۳۲۰ سال ۲۷ نفر، ۳۱-۴۰ سال ۷۵ نفر، ۴۱-۵۰ سال ۸۲ نفر، ۵۱ سال و بیشتر ۶۹ نفر بودند. براساس وضعیت شغلی، ۱۴ نفر بیکار، ۷۱ نفر کارمند، ۳۸ نفر کشاورزی و دامداری و ۱۱۱ نفر خدماتی بودند و ۱۹ نفر سایر مشاغل را داشتند. درآمد ۲ نفر کمتر از یک میلیون تومان، ۱۰۲ نفر ۱ تا ۳ میلیون، ۱۱۰ نفر ۳ تا ۶ میلیون، ۳۹ نفر بیشتر از ۶ میلیون تومان بود.

۲.۵. یافته‌های تحلیلی

۲.۵.۱. بررسی مقایسه میانگین بین توسعه گردشگری و افزایش ساخت و ساز با آزمون فریدمن

از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی وضعیت نرمال بودن توزیع داده‌ها استفاده شد که این آزمون نشان داد، توزیع داده‌ها نرمال بود. نتایج آزمون فریدمن (جدول ۳) درباره بررسی ارتباط معنادار بین توسعه گردشگری و شاخص افزایش ساخت و ساز حاکی از آن است که گردشگری باعث گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری و افزایش ساخت و سازهای خانه دوم در روستا به طور گسترده شده است که بیشترین میانگین رتبه‌ای به گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری (۶/۱۰) و ساخت و ساز خانه‌های دوم در روستای زیارت (۶/۰۶) اختصاص یافته است و کمترین میانگین رتبه‌ای برای متغیرهای بهبود معابر داخلی روستا (۲/۲۸)، گسترش امکانات و خدمات آموزشی روستا (۲/۳۲) و توسعه امکانات درمانی روستا (۲/۴۶) است که نشان می‌دهد، گردشگری بر توسعه مدارس و امکانات آموزشی در روستا تأثیر نداشته و همچنین اوضاع خدمات پزشکی و درمانی و معابر روستا با توسعه گردشگران تغییر نکرده است.

جدول ۳. مقایسه میانگین شاخص ساخت و ساز با استفاده از آزمون فریدمن

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	کای اسکوئر	درجه آزادی	میانگین رتبه‌ای	متغیر
۰/۰۰۰	۱۱۱۹٫۸۷۶	۷	۶/۰۶	افزایش ساخت و ساز خانه‌های دوم در روستا
			۵/۶۱	گسترش زیرساخت اساسی روستا (جاده، امکانات ارتباطی)
			۶/۱۰	گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری (هتل، رستوران و...)
			۲/۳۲	گسترش امکانات و خدمات آموزشی روستا
			۲/۴۶	توسعه امکانات درمانی روستا
			۲/۲۸	بهبود معابر داخلی روستا
			۵/۲۶	بهبود شبکه حمل و نقل
			۵/۹۱	افزایش مراکز مشاغل خدماتی

جدول ۴. تحلیل همبستگی در شاخص ساخت‌وساز با استفاده از آزمون کای اسکوئر

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	درجه آزادی	ضریب کای اسکوئر	متغیر
۰/۰۰۰	۲	۷۵/۷۵۵	افزایش ساخت‌وساز خانه‌های دوم
	۳	۲۲۶/۰۶۷	گسترش زیرساخت اساسی روستا
	۲	۲۰۷/۶۱۳	گسترش تسهیلات و خدمات گردشگری (هتل، رستوران و...)
	۳	۱۱۴/۰۶۷	گسترش امکانات و خدمات آموزشی روستا
	۳	۱۳۵/۹۱۷	توسعه امکانات درمانی روستا
	۳	۱۱۳/۶۸۸	بهبود معابر داخلی روستا
	۴	۲۸۹/۱۹۴	بهبود شبکه حمل و نقل
	۲	۱۲۴/۴۱۹	افزایش مراکز مشاغل خدماتی

طبق نتایج جدول ۴، برای تحلیل همبستگی بین گردشگری و افزایش ساخت‌وساز از آزمون کای اسکوئر شده است. نتایج نشان‌دهنده تأثیر گردشگری تا سطح ۹۹ درصد بر افزایش ساخت‌وسازها در روستا مورد مطالعه است. با حضور گردشگران در منطقه، شاهد افزایش ساخت‌وسازها و در نتیجه افزایش تعداد بنگاه‌های معاملات ملکی و مغازه‌های فروش مصالح ساختمانی بودیم. از طرفی با افزایش گردشگران در روستا اقامتگاه‌ها، رستوران، مغازه‌های خواروبارفروشی، نانوايي و در مجموع مراکز خدماتی زیاد شده است که باعث اشتغال‌زایی در سطح روستا شده و نوع اشتغال در سطح روستا از کشاورزی و دامداری به سمت مشاغل خدماتی سوق پیدا کرده است. همچنین به دلیل ساخت‌وسازها، تعداد کارگران ساختمانی در سطح روستا زیاد شده است. در نتیجه گیری کلی می‌توان گفت، بین گردشگری و شاخص ساخت‌وساز در سطح ۹۹ درصد رابطه معنادار وجود دارد. گردشگری در منطقه مورد مطالعه باعث اشتغال شده است، اما نباید با کارکرد و کاربری‌های روستایی ناهماهنگ باشد و لازم است گردشگری فعالیتی مکمل در کنار کشاورزی باشد که این امر نیازمند برنامه‌ریزی و مشارکت روستاییان است.

جدول ۵. مقایسه نقش گردشگری بر شاخص ساخت‌وساز

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

متغیر	ساخت‌وساز	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین رتبه‌ای
سیستم ارتباطی و مخابراتی	قبل از توسعه گردشگری	۱۷۱	۴۷	۳۵	-	-	۱/۴۶
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	۱۷	۱۲۶	۱۱۰	۴/۳۶
فروشگاه‌های مصالح ساختمانی	قبل از توسعه گردشگری	۱۶۶	۶۸	۱۹	-	-	۱/۴۱
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	۱	۱۱۰	۱۴۲	۴/۵۵
افزایش تعداد بنگاه‌ها	قبل از توسعه گردشگری	۷۸	۱۳۲	۴۳	-	-	۱/۸۶
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	-	۵۶	۱۹۷	۴/۷۷
افزایش بازار محلی	قبل از توسعه گردشگری	۷۶	۵۲	۱۲۵	-	-	۲/۱۹
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	۱۸	۲۳۳	۲	۳/۹۳
فروشگاه اغذیه	قبل از توسعه گردشگری	۱۲۶	۹۴	۳۳	-	-	۱/۶۳
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	۱۵	-	۲۳۸	۴/۸۸
افزایش امکانات اقامتی و خانه دوم	قبل از توسعه گردشگری	۱۰۰	۱۱۹	۳۴	-	-	۱/۷۳
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	-	-	۲۵۳	۵/۰۰
توسعه امکانات آموزشی (مدرسه، کتابخانه و...)	قبل از توسعه گردشگری	۱۷۰	۸۳	-	-	-	۱/۳۲
	بعد از توسعه گردشگری	۱۵۱	۱۰۲	-	-	-	۱/۴۰
توسعه امکانات بهداشتی و درمانی	قبل از توسعه گردشگری	۱۷۰	۸۳	-	-	-	۱/۳۲
	بعد از توسعه گردشگری	۱۴۹	۱۰۴	-	-	-	۱/۴۱
مراکز خدماتی و تفریحی	قبل از توسعه گردشگری	۱۰۷	۱۲۷	۱۹	-	-	۱/۶۵
	بعد از توسعه گردشگری	-	-	۱۵	۵۵	۱۸۳	۴/۶۶

جدول ۶. بررسی مقایسه میانگین شاخص ساخت‌وساز با استفاده از آزمون ویلکاکسون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

متغیر	آماره ویلکاکسون	مقدار معناداری	تأیید	رد
سیستم ارتباطی و مخابراتی	-۱۴/۱۹۴	۰/۰۰۰	*	-
فروشگاه‌های مصالح ساختمانی	-۱۴/۴۴۸	۰/۰۰۰	*	-
افزایش تعداد بنگاه‌ها	-۱۴/۰۲۲	۰/۰۰۰	*	-
افزایش بازار محلی	-۱۳/۵۱۹	۰/۰۰۰	*	-
فروشگاه اغذیه	-۱۴/۰۵۲	۰/۰۰۰	*	-
افزایش امکانات اقامتی و خانه دوم	-۱۴/۰۸۶	۰/۰۰۰	*	-
توسعه امکانات بهداشتی و درمانی	-۴/۵۸۳	۰/۰۰۰	*	-

متغیر	آماره ویلکاکسون	مقدار معناداری	تأیید	رد
مراکز خدماتی و تفریحی	-۱۳/۳۵۷	۰/۰۰۰	*	-
توسعه امکانات آموزشی (مدرسه، کتابخانه و...)	-۴/۳۵۹	۰/۰۰۰	*	-

با توجه به میانگین رتبه ای میزان تأثیرگذاری نقش گردشگری بر شاخص ساخت و ساز قبل و بعد از گسترش ساخت و ساز (جدول ۵)، بیشترین تأثیرگذاری متعلق به متغیرهای افزایش امکانات اقامتی و خانه دوم (۵/۰۰)، فروشگاه اغذیه (۴/۸۸)، افزایش تعداد بنگاه‌ها (۴/۷۷)، فروشگاه‌های مصالح ساختمانی (۴/۵۵) و سیستم ارتباطی و مخابراتی (۴/۳۶) بعد از گسترش گردشگری و کمترین تأثیرگذاری متعلق به متغیرهای توسعه امکانات آموزشی (۱/۳۲) و توسعه امکانات بهداشتی و درمانی (۱/۳۲) قبل از گسترش گردشگری است. در روستای مورد مطالعه، بعد از ورود گردشگران ساخت خانه‌های دوم و ویلا افزایش پیدا کرد که باعث افزایش تعداد بنگاه‌های ملکی شده است؛ البته افزایش ساخت و سازها باعث مشاهده افزایش تعداد فروشگاه‌های مصالح ساختمانی در منطقه مورد مطالعه شده است. تفاوت چندانی در توسعه امکانات آموزشی و بهداشتی قبل و بعد از گسترش ساخت و ساز در روستای زیارت مشاهده نمی‌شود. برای مقایسه تأثیر مستقیم و غیر مستقیم بین توسعه گردشگری و افزایش ساخت و سازها قبل و بعد از توسعه گردشگری، از آزمون ویلکاکسون استفاده شده است (جدول ۶). آماره ویلکاکسون و سطح معناداری بسیار قوی نشان می‌دهد، در متغیرهای سیستم ارتباطی و مخابراتی (۱۴/۱۹۴-)، فروشگاه‌های مصالح ساختمانی (۱۴/۴۴۸)، افزایش تعداد بنگاه‌ها (۱۴/۰۲۲-)، افزایش امکانات اقامتی و خانه دوم (۱۴/۰۸۶-)، فروشگاه اغذیه (۱۴/۰۵۲-)، مراکز خدماتی و تفریحی (۱۳/۳۵۷-)، افزایش بازار محلی (۱۳/۵۱۹-)، توسعه امکانات آموزشی (۴/۳۵۹-) و توسعه امکانات بهداشتی و درمانی (۴/۵۸۳-) بعد از گسترش ساخت و سازها در روستای زیارت در سطح اطمینان ۹۹ درصد ارتباط وجود دارد. نتایج بیانگر آن است که گردشگری باعث افزایش امکانات اقامتی و خانه دوم و افزایش تعداد بنگاه‌ها، فروشگاه‌های مصالح ساختمانی، سیستم ارتباطی و مخابراتی و مراکز خدماتی و تفریحی شده است و از آنجاکه نبود نظارت و کنترل مسئولان و دستگاه‌های متولی بر خرید و فروش املاک

و مستغلات می‌تواند باعث تخریب و نابودی روستا شود، توجه بیش از پیش مدیران و دستگاه‌های نظارتی ضروری است.

۵.۲.۲. بررسی مقایسه میانگین بین توسعه گردشگری و تغییر کاربری اراضی

در این قسمت از تحقیق، نتایج آزمون فریدمن به منظور وجود ارتباط معنادار بین توسعه گردشگری و شاخص تغییر کاربری اراضی ارائه می‌شود. براساس نتایج آزمون، متغیرهای تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی (۹/۹۴)، تخریب زمین‌های کشاورزی (۹/۵۸) و افزایش قیمت زمین (۹/۳۴) بیشترین میانگین رتبه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. در روستا با توسعه گردشگری شاهد افزایش قیمت زمین هستیم که این امر باعث تغییر کاربری اراضی و تخریب زمین‌های کشاورزی شده است؛ بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت، بین شاخص‌های بررسی شده تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. علت آن را در نبود نظارت کافی و نداشتن برنامه برای ساخت‌وسازها باید جست‌وجو کرد.

جدول ۷. بررسی مقایسه میانگین شاخص تغییرات کاربری اراضی با استفاده از آزمون فریدمن

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	کای اسکوئر	درجه آزادی	میانگین رتبه‌ای	متغیر
۰/۰۰۰**	۹۹۵/۰۷۰	۱۲	۹/۹۴	تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی
			۴/۲۷	تغییر کاربری اراضی زراعی به تجاری
			۳/۴۸	تغییر کاربری مسکونی به تجاری
			۹/۵۸	تخریب زمین‌های کشاورزی
			۶/۳۳	تخریب جنگل‌ها
			۵/۰۴	تخریب پوشش گیاهی و جانوری
			۵/۹۸	تخریب رودخانه
			۸/۸۱	کاهش محصولات کشاورزی
			۵/۵۳	کاهش محصولات باغی
			۷/۲۱	آلودگی‌های زیست‌محیطی (زباله)
			۷/۷۲	فرسایش خاک
			۹/۳۴	افزایش قیمت زمین
۷/۶۷	افزایش قیمت مسکن			

برای بررسی ارتباط بین نقش توسعه گردشگری و شاخص تغییر کاربری اراضی، از ضریب همبستگی فای کرامر استفاده شده است (جدول ۸). نتایج نشان داد، گردشگری با متغیرهای شاخص تغییرات کاربری اراضی ارتباط معناداری در سطح ۹۹ درصد دارد. با ورود گردشگران به روستا که به دلایلی از جمله تفریح، دور شدن از دغدغه‌های شهری و عده‌ای هم بعد از بازنشستگی به این منطقه آمده‌اند و با توجه به فضاهای بکر و موجود در روستا، زمینه را برای تغییر کاربری اراضی و ساخت وساز ویلا فراهم می‌کنند. گردشگری در روستا باعث شده است مقدار درخور توجهی از اراضی اطراف روستا که قابلیت کشاورزی داشته، تغییر کاربری یافته و به واحد مسکونی تبدیل شده است. افزایش قیمت زمین این روند را سرعت بخشیده است؛ به طوری که روستاییان زمین‌های خود را فروخته‌اند و این امر باعث کاهش اراضی زیرکشت محصولات کشاورزی و از بین رفتن بخش کشاورزی شده است. همچنین رشد سکونتگاه‌ها در روستای زیارت، اراضی جنگلی و کشاورزی را به سمت شهری شدن سوق داده است و نزدیک بودن به شهر گرگان از دیگر عوامل مؤثر بر توسعه ویلاسازی در روستاست. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، متغیرهای تغییر کاربری اراضی رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد نشان می‌دهد که بهبود این متغیرها باعث افزایش پایداری محیط می‌شود و با بهبود دادن می‌توان نتایج بسیار رضایت بخش در میزان پایداری محیط کسب کرد.

جدول ۸. آزمون تحلیل همبستگی بین گردشگری و تغییرات کاربری اراضی با استفاده از آزمون فای

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

رد	تأیید	مقدار معناداری	فای (کرامر)	متغیر مستقل	متغیر وابسته
-	*	۰/۰۰۰	۰/۲۲۰	گردشگری	تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی
-	*	۰/۰۰۰	۰/۳۶۷		تغییر کاربری اراضی زراعی به تجاری
-	*	۰/۰۰۰	۰/۳۶۴		تغییر کاربری مسکونی به تجاری
-	*	۰/۰۰۰	۰/۳۹۵		تخریب زمین‌های کشاورزی
-	*	۰/۰۰۰	۰/۸۶۵		تخریب جنگل‌ها
-	*	۰/۰۰۰	۰/۴۴۰		تخریب پوشش گیاهی و جانوری
-	*	۰/۰۰۰	۰/۲۹۳		تخریب رودخانه
-	*	۰/۰۰۱	۰/۲۴۷		کاهش محصولات کشاورزی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	فای (کرامر)	مقدار معناداری	تأیید	رد
کاهش محصولات باغی		۰/۲۱۳	۰/۰۰۹	*	-
آلودگی‌های زیست‌محیطی (زباله)		۰/۲۴۵	۰/۰۰۴	*	-
فرسایش خاک		۰/۲۲۷	۰/۰۰۷	*	-
افزایش قیمت زمین		۰/۲۵۳	۰/۰۰۰	*	-
افزایش قیمت مسکن		۰/۲۱۷	۰/۰۰۸	*	-

۵.۲.۳. بررسی ارتباط بین توسعه گردشگری و رضایتمندی کالبدی با آزمون کای اسکوئر

در این قسمت برای بررسی رابطه بین گردشگری و متغیرهای رضایتمندی کالبدی از آزمون کای اسکوئر استفاده شده است (جدول ۹). نتایج نشان‌دهنده ارتباط بین متغیرها در سطح ۹۹ درصد اطمینان است. ورود گردشگران به روستا زمینه‌ساز تغییرات در کالبد روستا شده است. در این تغییرات به داشتن مکانی برای نگهداری از دام روستاییان توجه نشده است که این امر باعث محدود شدن دام در روستا می‌شود. در ساختمان‌های جدید از مصالح نو و محکم استفاده شده است که از نظر کیفیت در برابر رطوبت و بارندگی مقاوم هستند، ولی با بافت روستا مغایرت دارد که همین موضوع باعث نارضایتی ساکنان روستا شده است. در نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت، توسعه گردشگری با شاخص رضایتمندی کالبدی مورد مطالعه در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معنادار دارد.

جدول ۹. تحلیل همبستگی بین گردشگری و رضایتمندی کالبدی با استفاده از آزمون کای اسکوئر

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	درجه آزادی	کای اسکوئر	متغیر
۰/۰۰۰**	۲۱۰/۶۳۶	۳	رضایتمندی از افزایش طبقات
	۴۸/۸۶۶	۳	رضایتمندی از شبکه دفع فاضلاب و آب سطحی
	۵۲/۸۸۱	۳	رضایتمندی بیمه مسکن
	۳۴/۰۶۳	۲	رضایت از تغییر کالبد طبیعی به مدرن‌سازی
	۸۴/۰۵۵	۲	فضایی برای نگهداری دام
	۱۶/۹۸۸	۲	توجه به حریم معابر
	۲۹/۸۹۳	۳	زیباسازی معابر

مقدار معناداری	درجه آزادی	کای اسکوئر	متغیر
	۳۱۷/۰۰۸	۳	مبلمان روستایی
	۲۳۸/۰۱۶	۲	کیفیت ساختمان‌ها
	۸۸/۰۴۰	۲	نوسازی مساکن

جدول ۱۰. مقایسه میانگین توسعه گردشگری و رضایتمندی کالبدی با استفاده از آزمون فریدمن

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	کای اسکوئر	درجه آزادی	میانگین رتبه‌ای	متغیر
۰/۰۰۰**	۷۸۱/۵۸۸	۹	۳/۵۳	رضایتمندی از افزایش طبقات
			۶/۸۶	رضایتمندی از شبکه دفع فاضلاب و آب‌های سطحی
			۵/۴۵	رضایتمندی بیمه مساکن
			۳/۹۰	رضایت از تغییر کالبد طبیعی به مدرن‌سازی
			۳/۳۱	فضایی برای نگهداری دام
			۵/۱۶	توجه به حریم معابر
			۶/۰۴	زیباسازی معابر
			۷/۱۰	مبلمان روستایی
			۷/۷۲	کیفیت ساختمان‌ها
			۵/۹۳	نوسازی مساکن

نتایج آزمون فریدمن (جدول ۱۰) برای بررسی شاخص رضایتمندی کالبدی در روستای زیارت، حاکی از آن است که با ورود گردشگران و گسترش گردشگری، متغیر کیفیت ساختمان‌ها (۷/۷۲) و مبلمان روستایی (۷/۱۰) دارای بیشترین میانگین رتبه‌ای هستند و از طرف دیگر، فضا برای نگهداری دام (۳/۳۱) و رضایتمندی از افزایش طبقات (۳/۵۳) کمترین میانگین رتبه‌ای را دارند که در ساخت‌وساز به آن‌ها بی‌توجهی شده است؛ بر این اساس می‌توان گفت، بین شاخص‌های بررسی شده تفاوت معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد؛ از این رو می‌توان اذعان داشت که برای توسعه مطلوب گردشگری در کالبد روستا، برنامه‌ریزی برای روستا ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

جدول ۱۱. مقایسه تأثیرگذاری توسعه گردشگری و رضایتمندی کالبدی با استفاده از آزمون مک‌نمار

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	آماره	فراوانی				متغیر
		توسعه	بعد از گردشگری	توسعه	قبل از گردشگری	
		مخالقم	موافقم	مخالقم	موافقم	
۰/۰۰۰	۲۲۱/۰۰۴	۲۲۳	۳۰	-	۲۵۳	امنیت و آرامش در فضای مسکونی
۰/۰۰۰	۶/۸۷۰	۲۰۲	۵۱	۱۰	۲۴۳	بهداشت و پاکیزگی روستا
۰/۰۰۰	۱۶۵/۴۴۳	۱۹۱	۶۲	۱۶	۲۳۷	نور و روشنایی
۰/۰۰۰	۲۱۹/۰۰۵	۲۴۰	۱۳	۱۹	۲۳۴	ایمنی ساختمان‌ها
۰/۰۰۰	۲۶/۰۳۶	۲۲۵	۲۸	-	۲۵۳	نوع مصالح
۰/۰۰۰	۲۳۰/۰۰۴	۲۴۵	۸	۱۳	۲۴۰	فضاهای مورد نیاز افراد خانواده
۰/۰۰۰	۲۲۰/۰۰۵	۲۲۲	۳۱	۸	۲۴۵	فرم و غالب مسکن با فعالیت روستاییان
۰/۰۰۰	۲۰۲/۰۰۰	۲۲۱	۳۲	۱۷	۲۳۶	متراز و زیربنا
۰/۰۰۰	۲۲۳/۰۰۰	۲۲۵	۲۸	-	۲۵۳	موقعیت قرارگیری ساختمان‌ها
۰/۰۰۰	۲۴۲/۰۰۴	۲۴۴	۹	-	۲۵۳	نوع معماری
۰/۰۰۰	۱۸۹/۸۷۵	۲۳۳	۲۰	۱۵	۲۳۸	منظر روستا

همان‌طور که نتایج جدول ۱۱ نشان می‌دهد، برای مقایسه و تأثیر متغیرهای رضایتمندی در دو بازه زمانی قبل و بعد از توسعه گردشگری در روستای زیارت، از آزمون مک‌نمار استفاده شده است. براساس نتایج این آزمون، بین متغیرهای رضایتمندی در دو بازه زمانی قبل و بعد از توسعه گردشگری تفاوت معنادار تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد. توسعه گردشگری در روستا شلوغی و تردد افراد غیربومی و آلودگی‌های زیست‌محیطی را به دنبال داشته است؛ بنابراین می‌توان گفت، توسعه گردشگری باعث ایجاد ساختمان‌های جدید با مصالح محکم می‌شود، اما با مصالح بومی روستا ناهماهنگ است و در صورت وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله و سیل خسارات بسیاری به روستا وارد می‌کند. معماری بومی دارای ساختار سبک و منطبق بر شرایط محیطی و ضدزلزله است، اما در ساخت وسازه‌های جدید به این موارد توجه نشده و علاوه بر این، چهره متفاوتی به روستا داده است. فرم و معماری ساختمان‌های جدید

به گونه‌ای طراحی شده که به فضاهایی توجه نشده است که یک خانواده روستایی به آن نیاز دارد و با فعالیت‌های روستاییان سازگار باشد؛ مانند فضایی برای نگهداری دام، انبار محصولات کشاورزی. نوع مصالح و معماری به کاررفته با بافت روستا ناهماهنگ است؛ از این رو اهتمام همه مدیران محلی و مشارکت روستاییان در راستای ساماندهی مطلوب کالبد روستا به منظور ایجاد محیط زیست سالم روستایی، ضروری است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

فرارگیری روستای زیارت در منطقه‌ای خوش آب و هوا باعث شده است تا گردشگری در این منطقه گسترش یابد. موقعیت منطقه توجه بیش از پیش مسئولان و برنامه ریزان را طلب می‌کند. نقش گردشگری در تحولات کالبدی روستای مورد مطالعه باعث افزایش بی‌رویه خانه‌های دوم و ویلا و تغییر کاربری اراضی زراعی به مسکونی، افزایش قیمت زمین، کاهش محصولات کشاورزی و گرایش به چند طبقه‌سازی شده است که خانقاهی و همکاران (۱۳۹۹) و رحمانی فضلی و همکاران (۱۳۹۸) و قدیری معصوم و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقات خود نیز به این نتیجه رسیده‌اند. گردشگری نقش زیادی در بورس‌بازی زمین و افزایش قیمت مسکن، کاهش محصولات کشاورزی و تغییر کاربری اراضی و از طرفی ایجاد مشاغل جدید و خدماتی در روستا دارد. گئو و سان (۲۰۱۶) در تحقیقی درباره برنامه ریزی توسعه و مدیریت گردشگری در روستا باستانی دنگجیان در چین گزارش کردند، گردشگری در روستاهای چین سبب بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم محلی شده، ولی در مقابل، مشکلات زیست محیطی را افزایش داده است. همچنین دانگ و همکاران (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای با عنوان «اثر توسعه گردشگری بر تغییر پوشش اراضی در نواحی لاگا از کشور چین» توسعه گردشگری را باعث تغییر کاربری اراضی این منطقه دانسته‌اند که در نتیجه آن، مساحت اراضی زراعی و باغی به طور سالانه کاهش یافته و مساحت اراضی مسکونی افزایش داشته است، اما با نتایج تحقیق اکچ و همکاران (۲۰۱۲) مبنی بر اینکه گردشگری به توسعه کشاورزی و تجارزات در توسعه روستایی منجر شده و مکملی برای فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی و

کاهش مهاجرت در منطقه مورد مطالعه شده است، منطبق نیست؛ زیرا پژوهش نشان داد، توسعه گردشگری باعث توسعه کشاورزی نشده، بلکه آن را تضعیف کرده است.

نتایج آزمون‌های کای اسکوئر، فریدمن و ویل کاکسون نشان داد، بین توسعه گردشگری و افزایش ساخت وسازها ارتباط وجود دارد. با ورود شهرنشینان به روستا، تقاضا برای مسکن افزایش می‌یابد و به تبع آن، قیمت زمین رشد پیدا می‌کند؛ در نتیجه تمایل روستاییان به فروش زمین‌های کشاورزی زیاد می‌شود، تبدیل زمین‌های کشاورزی به خانه‌های دوم باعث تغییر چهره روستا و آسیب‌های محیطی می‌شود، تراکم و فشار جمعیت و ساخت وساز غیراصولی و بدون توجه به توان و ظرفیت‌های محیطی زمینه‌ای برای آسیب رساندن به روستا فراهم می‌کند و سبب بورس‌بازی زمین و زمین‌خواری می‌شود. اگرچه افزایش مشاغل خدماتی در سطح روستا اشتغال‌زایی می‌کند، نتیجه‌اش نابودی نظام تولیدی می‌شود که لازمه این امر مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری در نواحی روستایی است.

برای بررسی رابطه بین توسعه گردشگری و تغییر کاربری اراضی از آزمون‌های فریدمن و فای‌کرامر استفاده شد که براساس نتایج، ارتباط معنادار تا سطح ۹۹ درصد تأیید شد. با توسعه گردشگری در روستای مورد مطالعه، ناهماهنگی در یکپارچگی جنگل و زمین‌های کشاورزی به واسطه ایجاد ویلاها، راه‌ها و تأسیسات زیربنایی اعم از مسکونی و گردشگری و همین‌طور تخریب پوشش گیاهی و جانوری و تخریب رودخانه‌ها، افزایش قیمت زمین و تغییر کاربری اراضی ایجاد می‌شود؛ در نتیجه محصولات کشاورزی و باغی کاهش می‌یابد و الگوی شهری بر روستا حاکم می‌شود. تخریب چشم‌اندازهای روستا و تغییر کاربری اراضی کشاورزی از پیامدهای منفی توسعه گردشگری به شمار می‌رود.

نتایج آزمون‌های فریدمن، کای اسکوئر و مک‌نمار نشان داد، بین توسعه گردشگری و رضایتمندی رابطه وجود دارد. ساخت وسازهایی که بعد از توسعه گردشگری در روستا رواج پیدا کرده‌اند، به دلیل الگوبرداری از فرهنگ غیربومی و توجه نکردن به بافت و معماری روستا الگوی مسکن را تغییر داده و آشفتگی بصری ایجاد کرده است. این روند بدون برنامه‌ریزی به شرایط و توان محیطی روستا و فضاهایی که مورد نیاز فعالیت و زیست روستاییان باشد، توجهی نداشته و سبب نارضایتی ساکنان روستاییان است.

براساس یافته‌های پژوهش پیشنهادهاى زیر ارائه می‌شود:

- حمایت کامل دولت از بخش کشاورزی، به طوری که انجام فعالیت در این بخش باعث توجیه اقتصادی مناسب برای کشاورزان شود تا با وجود مشکلات متعدد مالی در خانواده و وجود متقاضیان خرید زمین به قیمت زیاد، به فروش اراضی کشاورزی خود مجبور نشوند؛ این موضوع از اهمیت خاصی برخوردار است؛
- نظارت دقیق بر فعالیت‌های بنگاه مشاوران املاک که حلقه اصلی ارتباط فروشندگان و خریداران اراضی کشاورزی و عاملان اصلی تفکیک اراضی کشاورزی و ساخت‌وسازهای غیرمجاز از سوی سازمان صنعت، معدن و تجارت است؛
- برنامه مناسب در راستای سامان‌دهی خانه‌های دوم با رعایت توان نواحی روستایی و همچنین حفظ کاربری اراضی کشاورزی و منابع طبیعی تدوین شود؛
- مقررات خاص برای مکان‌یابی خدمات گردشگری و راهنمایی برای طرح‌های روستایی تدوین شود؛
- بین روستاییان در زمینه نگهداشت و حفظ اراضی کشاورزی و باغی فرهنگ‌سازی شود.

کتابنامه

۱. امان‌پور، س.، محمدی، ا.، و ناصر، م. (۱۳۹۲). پهنه‌بندی شهرستان‌های استان خوزستان از لحاظ شاخص گردشگری با مدل تاپسیس. فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۵(۲)، ۲۰۱-۲۲۱.
۲. بدری، ع.، اکبریان رونیزی، س.، و قصابی، م. (۱۳۹۲). نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل). پژوهش‌های روستایی، ۴(۲)، ۲۴۹-۲۷۶.
۳. پاپلی یزدی، م.، و سقایی، م. (۱۳۹۲). گردشگری (ماهیت و مفاهیم) (چاپ هشتم). تهران: سمت.
۴. تفلر، د. ج.، و شارپلی، ر. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در کشورهای در حال توسعه (ح. ضرغام، ز. نکویی، ن. عباسپور، و م. شجاعی، مترجمان). تهران: مهکامه.

۵. تولایی، س.، ریاحی، و.، افراخته، ح.، و شعبانی، ا. (۱۳۹۲). بررسی توانمندی‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کهک استان قم. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵(۴)، ۱۰۳-۱۱۸.
۶. جعفری، ح.، و حاتمی شاه خالی، م. (۱۳۹۵). نقش گردشگری در تحولات کالبدی کارکردی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان لاهیجان). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶(۲۳)، ۱۹۱-۲۰۰.
۷. حاتمی خانقاهی، ت.، وزیری، و.، تقی‌زاده هیر، م. (۱۳۹۹). بررسی آثار کالبدی شکل‌گیری خانه‌های دوم بر منطقه گردشگری سرعین از دیدگاه ذی‌نفعان. معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۳۰(۳)، ۳۱-۴۲.
۸. حاجی نژاد، ع.، پایدار، ا.، باقری، ف.، و عبدی، ن. (۱۳۹۴). تدوین برنامه راهبردی توسعه گردشگری روستایی در ایران. فصلنامه سیاست‌های راهبرد و کلان، ۲(۸)، ۱۱۱-۱۳۵.
۹. خاتون‌آبادی، ا.، و راست‌قلم، م. (۱۳۹۰). سنجش ارکان چهارگانه گردشگری روستایی با استفاده از تکنیک SOWT (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری). نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۲۵، ۳۳۰-۳۳۸.
۱۰. رحمانی فضلی، ع.، سجادی، ژ.، و صدیقی، صن. (۱۳۹۸). نقش گردشگری خانه‌های دوم در تشدید فرایند کالایی شدن فضا (مطالعه موردی: عرصه‌های روستایی شهرستان محمودآباد). مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۷(۲۷)، ۵۶-۸۲.
۱۱. رضوانی، م. ر. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۲. شهابیان، پ. (۱۳۸۳). گردشگری روستایی. فصلنامه ساخت شهر، ۱(۱)، ۲۸-۳۳.
۱۳. عنابستانی، ع.، و اکبری، ح. (۱۳۹۱). ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستائیان (مطالعه موردی شهرستان چهارم). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۴(۴)، ۹۳-۱۱۰.
۱۴. قادری، ا. (۱۳۸۲). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار (مطالعه موردی: دهستان رودبار قصران شمیرانات) (رساله دکتری). دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۱۵. قدیری معصوم، م.، مطیعی لنگرودی، س. ح.، و مهرپویا، ح. (۱۳۹۲). تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی مورد پژوهش: دهستان بیرون بشم -بخش کلاردشت. *برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۲(۵)، ۳۳-۴۹.
۱۶. محلاتی، ص. (۱۳۸۰). *درآمدی بر جهانگردی*. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۱۷. موسوی، م.، ویسیان، م.، محمدی حمیدی، س.، و اکبری، م. (۱۳۹۴). پژوهشی در بررسی و الویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه گردشگری با روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان). *فصلنامه گردشگری شهری*، ۲(۱)، ۱۷-۳۱.
۱۸. میسون، پ. (۱۳۸۷). *گردشگری اثرات و برنامه‌ریزی و مدیریت* (ر. میرزایی، و پ. مرادیان، مترجمان). تهران: انتشارات ترمه.
۱۹. نظریان، ا.، زال‌نژاد، ک.، و میرزانژاد، ر. (۱۳۹۴). تحلیل اثرات گردشگری بر روند توسعه روستا شهرها (مطالعه موردی: سرعین). *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۴(۳)، ۱۳۷-۱۵۲.
۲۰. الوانی، م.، و پیروزیخت، م. (۱۳۸۵). *فرایند مدیریت جهانگردی*. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۲۱. یعقوبی، م.، قرشی میناآباد، م.، و مولایی هاشجین، ن. (۱۳۹۵). بررسی نقش گردشگری بر تغییر الگوی مسکن در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان رضوانشهر). *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۶(۲۴)، ۱۷۹-۱۸۸.
22. Campbell, L. M. (1999). *Ecotourism in rural developing communities*. Canada: University of Western Ontario.
23. Dong, R., Yu, L., & Liu, G. (2008). Impact of tourism development on land-cover change in a matriarchal community in the Lugu Lake area. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 15, 28-35.
24. George, W., Mair, H., & Reid, D. G. (2009). *Rural tourism development: Localism and cultural change*. Bristol, UK: Channel View Publications.
25. Guo, Z., & Sun, L. (2016). The planning development and management of tourism: The case of Dangjian ancient village in China. *Tourism Management*, 56, 52-62.
26. Hermans, D. (1981). The encountering of agriculture and tourism: A Catalan case. *Annals of Tourism Research*, 8(1), 462-479.
27. Holden, A., (2016). *Environment and tourism*. London: Routledge.
28. Ionela, G. P., Constantin, B. M. & Dogaru, L. D. (2015). Advantages and limits for tourism development in rural area (Case study Ampoi and Mureş valleys). *Procedia Economics and Finance*, 32, 1050-1059.

29. Kossack, M. (1998). Case study: Integral development of rural areas, tourism and village renovation, Trebnje, Slovenia. *Tourism Management*, 19(1), 81-86.
30. Lanea, B. (1994). What is rural tourism? In B. Bramwell., & B. Lane (Eds.), *Rural tourism and sustainable rural development*. Clevedon: Channel view publication.
31. Okech, R., Haghiri, M., & George, B. (2012). Rural tourism as a sustainable development alternative: An analysis with special reference to Luanda, Kenya. *Special Issue: Sustainability, Tourism & Environment in the Shift of a Millennium: A Peripheral View*, 6(3), 36-54.

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی